

Cumhuriyet Dönemi Türk Operalarının Ulusal Kimlik İnşasındaki Rolü

The Role of Turkish Operas in the Construction of National Identity in the Republican Era

Betül YARAR KOÇER

Mersin Üniversitesi, Müzik Bölümü, betulyarar@mersin.edu.tr,
ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-0890-5985

Öz

Bu makale, Cumhuriyet dönemi Türk operalarının ulusal kimlik inşasındaki rolünü incelemektedir. İlk olarak, Türk operasının kökeni ve gelişimi tarihsel bir perspektifle ele alınmaktadır. Cumhuriyet dönemindeki sanat ve kültür politikalarının incelenmesi, Türk operalarının gelişimine olan etkilerini açıklamaktadır. Makale, ulusal kimlik kavramının anlamını vurgulayarak, opera sanatının ulusal kimlik inşasındaki önemini vurgulamaktadır. Sanatın toplumsal etkileri, özellikle operaların toplum üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Bu bağlamda, Cumhuriyet dönemi Türk operalarının tematik özellikleri üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, bestecilerin ve libretto yazarlarının etkileri, operaların toplumsal ve politik bağlamı, operalarda işlenen Türk tarihi ve kültürel temalar incelenmektedir. Çalışma, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İlk olarak, Cumhuriyet dönemi Türk operalarıyla ilgili mevcut literatür incelenmiş, toplanan kaynaklar üzerinde içerik analizi yapılmıştır. Bu analiz, operaların tematik özelliklerini ve operaların toplumsal ve politik bağlamını incelemek için kullanılmıştır. Makalenin sonuç bölümünde, Cumhuriyet dönemi Türk operalarının ulusal kimlik inşasına katkıları özetlenmektedir. Operaların Türk kültürüne ve ulusal kimliğine olan etkileri vurgulanarak, Türk müziğinin modernleşme sürecinde nasıl bir rol oynadığına dair önemli bir anlayış sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Operaları, Cumhuriyet Dönemi, Ulusal Kimlik, Sanat ve Kültür Politikaları

Abstract

This article analyses the role of Turkish operas in the construction of national identity in the Republican era. Firstly, the origin and development of Turkish opera is analysed from a historical perspective. Analysing the artistic and cultural policies in the Republican period, it explains their impact on the development of Turkish operas. By emphasising the meaning of the concept of national identity, the article highlights the importance of opera art in the construction of national identity. The social effects of art, especially the effects of operas on society are discussed. In this context, the thematic characteristics of Turkish operas of the Republican period are emphasised. In addition, the influences of composers and libretto writers, the social and political context of operas, Turkish historical and cultural themes in operas are analysed. The study was conducted using qualitative research methods. Firstly, the existing literature on Turkish operas of the Republican period was examined and content analysis was conducted on the collected sources. This analysis was used to examine the thematic characteristics of the operas and the social and political context of the operas. The concluding part of the article summarises the contributions of Republican Turkish operas to the construction of national identity. By highlighting the impact of operas on Turkish culture and national identity, an important understanding of the role of Turkish music in the modernisation process is presented.

Keywords: Turkish Operas, Republican Era, National Identity, Art and Culture Policies

Giriş

Opera, insan duygularının en derin ve etkileyici şekilde ifade edildiği sahne sanatlarından biri olarak kabul edilir. Müziğin, şarkının, oyunculuğun ve sahne tasarımının muhteşem bir uyum içinde birleştiği opera, izleyicilere güçlü duygusal deneyimler sunar. Ancak opera, sadece müziğin güzel bir performansı değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal bir ifade biçimidir. Her ulusun operası, o toplumun tarihini, değerlerini ve kimliğini yansıtır.

Ulus kavramı, tarih boyunca toplumsal, siyasi ve kültürel değişimlerin etkisi altında karmaşık bir yapıya sahip olmuştur. Özellikle Batı'da, ulusal kimliğin oluşturulması, feodal sistemlerin çöküşü ve merkezi devletlerin kurulması sürecinde büyük bir önem kazanmıştır. Bu süreçte, bireyler ortak bağlılıklar etrafında bir araya gelerek ulusal kimliğin temellerini atmışlardır. Ulusal kimlik, bir grup insanın kendini dil, din, tarih, soy, coğrafi konum gibi unsurlar üzerinden tanımladığı siyasi ve kültürel bir birimdir. Bu tanım, ulus kavramının karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtmaktadır ve ulusal kimliğin sosyal bir inşa süreci olduğunu vurgular. Bu inşa sürecinde, semboller, ritüeller ve toplumsal uygulamalar önemli bir rol oynamaktadır. Bayramlar, bayraklar, milli marşlar, haritalar gibi unsurlar, ulusal kimliğin sembollerle temsil edilmesinde etkili araçlar olarak kullanılmıştır. Ancak, müzik gibi opera da ulusal kimliğin inşasında büyük bir etkisi olan, duygusal tepkileri yansıtmamanın yanı sıra toplumsal bilinci şekillendirebilen güçlü bir araçtır.

19. yüzyılda, romantizmin etkisiyle müzik ve opera, ulusal kimliği güçlendirmek için kullanılmaya başlanmıştır. Besteciler, yerel renkleri müziğe entegre ederek ulusal kimliği ifade etmişlerdir. Operalar, ulusal kahramanların ve tarihi olayların sahnede canlandırılmasıyla ulusal kimliği yücelten bir işleve sahip olmuşlardır. Aynı zamanda, opera performanslarının halka açık hale gelmesi, farklı sosyal sınıflardan insanları aynı deneyimi paylaşmaya teşvik etmiş ve topluluk bilincini artırmıştır.

Bu çalışma, müziğin ve operanın hem milliyetçi düşüncenin yansımaları olduğu hem de insanların ulusal bilincini şekillendiren aktif etmenler olarak işlev gördüğünü göstermeyi amaçlamaktadır. Kültür ve siyaset, birbirine dolanmış bir ilişki içinde var olmuştur: müzik, milliyet inşa hareketlerinde ideolojik bir araç olarak hizmet etmişken milli düşünce, on dokuzuncu yüzyılın müzik pratiğinde baskın bir yaratıcı güç haline gelmiştir. 19. yüzyıl milli kimlik oluşumunu şekillendirmede önemli bir rol oynayan milli müzik ve milli opera kavramları, çağdaş estetik teorilerin etkileşimi ve sosyal, siyasi bağlarıyla üretilen kültürel olgular olarak yorumlanmalıdır. 19. yüzyıl milliyetçiliğinin incelenmesi, müzik ve müzikal tiyatroyun rolünü analiz etmeden eksik kalır. Müzik, kamu ilgisinin bir konusu haline gelmiş ve milli kimlik gibi milli dil veya milli kıyafet gibi bir işaret olarak kabul edilmiştir.

Türk operası da bu anlamda özel bir yere sahiptir. Türk kültürünü, müziğini ve tarihini temsil eden bu önemli sanat türü, Batı operasının etkisi altında gelişmeye başlamış ve zamanla kendi benzersiz kimliğini oluşturmuştur. Türk operasının kökenleri, Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı İmparatorluğu'nda Batı tarzında müzik eğitimi ve tiyatro sahnelerinin açılmasıyla atılmıştır. Türkiye'nin 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun sona ermesiyle ve modern bir ulus-devletin doğuşuyla karakterizedir. Bu dönem, Türk toplumunun köklü değişikliklere uğradığı, geleneksel değerlerin sorgulandığı ve modernleşme hedeflerinin benimsendiği bir çağdır. Cumhuriyet Dönemi Türk operasının büyük bir ivme kazandığı bir dönemi ifade eder.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, sanata özel bir ilgi göstermiş ve opera sanatına büyük önem vermiştir. Atatürk'ün liderliğinde, Türk operası yeni bir ulusal kimlik oluşturmanın bir parçası olarak geliştirilmiş ve sahnelenmiştir. Bu operalar, Türkiye'nin tarihini ve değerlerini kutlama amacı taşımış ve toplumun milli bilincini güçlendirmiştir. Türk operası, hem Türk müziği hem de tiyatro geleneğinin bir bileşimi olarak, modern Türk kimliğinin müzikal bir ifadesi haline gelmiştir. Bu operalar, hem müzikal hem de tematik olarak Türk kültürünün zenginliklerini yansıtmıştır. Besteciler, bu eserlerde geleneksel Türk müziği motiflerini modern müzik formlarıyla birleştirerek hem geleneksel hem de çağdaş bir müzikal sentez yaratmışlardır. Aynı zamanda, operaların librettoları Türk tarihini, kültürünü ve toplumsal meseleleri ele almış, izleyicilere hem eğlence hem de düşündürücü deneyimler sunmuştur.

Bu makale, Türk operasının kökenlerinden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar olan evrimini takip ederek, bu sanatın Türk kültürüne ve kimliğine nasıl katkıda bulunduğunu anlamayı amaçlamaktadır. Özellikle "Özsoy," "Kerem," "Gılgamesh" ve "Köroğlu" gibi sembolik operaların, Türk kültürünü ve tarihi zenginliğini nasıl yansıttığı ve operanın ulusal kimlik oluşturma süreçlerindeki rolü incelenmektedir. Müzik, kültürel mirasın korunması ve ulusal değerlerin sembolizasyonunda etkili bir araç olarak kabul edilirken, opera toplumlari bir araya getirerek ulusal kimlikleri güçlendirmiştir. Opera sanatı, toplumların tarih bilincini güçlendirmede ve ulusal kimliklerini inşa etmelerinde önemli bir araç olarak tarihsel ve kültürel bağlam içinde ele alınacaktır. Bu makale, opera gibi bir sahne sanatının ulusal kimliğin oluşturulmasındaki katkılarını açığa çıkarmayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerini kullanarak gerçekleştirilmiştir. "Nitel araştırma, bireyin kendi iç dünyasını ve toplumsal sistemlerin derinliklerini anlamak amacıyla kullandığı bir bilgi üretme yöntemidir."¹ Bu tür araştırmalarda, konuyu daha ayrıntılı bir şekilde anlama çabası vardır ve bu nedenle araştırmacılar keşifçi bir yaklaşımla hareket ederler, gerçeğin izini sürerler.

Nitel araştırmalarda, deterministik bir yaklaşım ön planda tutulmaz ve olaylar arasında neden-sonuç ilişkileri kurulmaz. Sayısal veriler ve istatistiklere daha az vurgu yapılırken, sözlü ve nitel analizlere daha fazla önem verilir. Nitel araştırmacılar, olayları ve bağlamları kendi dillerini kullanarak incelerler. Sorunları, içinde buldukları bağlamdan soyutlayarak değil, durumun içinde bulunduğu ilişkiler ağı içinde yorumlamaya çalışırlar veya bu ilişkilerin anlamlarını ortaya çıkarmaya çalışırlar². Nitel yöntemle yapılan araştırmalarda elde edilen veriler genellikle klasik anlamda betimsel ve içerik analizi kullanılarak yorumlanır. Berg ve Lune, içerik analizini; "belirli bir materyalin dikkatlice, ayrıntılı ve sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanması, kalıpları, temaları, önyargıları ve anlamları tespit etmek amacıyla" şeklinde tanımlar³. İçerik analizinde amaç, katılımcıların görüşleri ile dosya ve belge incelemesi yoluyla elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır⁴.

Araştırmadan elde edilen bulgular sosyo-kültürel bağlamda tarihsel bir perspektif ile incelenmiştir. Tarihsel araştırma geçmişte yaşanmış olayları inceleyerek toplanan veriler ışığında yorumlar yapmaya olanak tanıyan bir yöntemdir. Bu makalede öncelikle, Cumhuriyet dönemi Türk operalarıyla ilgili mevcut literatür gözden geçirilmiş ve kaynaklar toplanmıştır. "Literatür taraması, araştırma probleminin seçilerek anlaşılmasına ve araştırmanın tarihsel bir perspektife oturtulmasına yardımcı olur" (Karasar, 2005, s.183). Son olarak, toplanan kaynaklar üzerinde içerik analizi gerçekleştirilerek, operaların tematik özellikleri ve operaların toplumsal ve politik bağlamları ele alınmıştır.

Bu çalışmanın temel hedefi, Cumhuriyet dönemi Türk operalarının ulusal kimlik oluşturmada oynadığı rolü anlamak ve bu operaların Türk müziği ve kültürü üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Bu makale, Türk operasının Cumhuriyet dönemindeki önemini vurgulayarak, Türk sanat müziğinin ve ulusal kimliğin şekillenmesine katkılarını açığa çıkarmayı amaçlamaktadır.

1. Türk Operasının Gelişim Süreci

Opera genellikle aşk ve ölüm hikayeleri, evrensel insan duyarlılığının canlandırılması ve ezici duyguların müzikal ifadeleriyle ilişkilendirilir. Operalar, sahne sanatının en zengin ve görsel olarak etkileyici formlarından biridir. Bir opera performansı, müziğin, şarkının, oyunculuğun ve sahne tasarımının mükemmel bir birleşimidir. Opera, izleyicilere güçlü duygusal deneyimler sunar. Operanın dramatik yapısı,

¹ Özdemir, 2010, s. 326

² Neuman, 2012, s.224

³ Berg ve Lune, 2015

⁴ Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.221

karakterlerin içsel çatışmaları ve müziğin duygu yüklü melodi ve aryları, izleyicilerin empati yapmasına ve derin duygusal bağlar kurmasına olanak tanır.

Türk operası, 19. yüzyılın sonlarında gelişmeye başlayan ve Türk kültürünü, müziğini ve tarihini temsil eden önemli bir müzik türüdür. Bu türün gelişimi, çeşitli etkenlerin etkisi altında şekillenmiştir. Türk operasının kökenleri, Batı operasının etkisi altında gelişmeye başlamıştır. Özellikle İtalyan ve Alman operaları, Türk bestecileri üzerinde büyük etki bırakmıştır. Tanzimat Dönemi'nde (19. yüzyılın ortaları) Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılı tarzda müzik eğitimi ve tiyatro sahnelerinin açılması, Türk operasının gelişimine zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda, Türk müziği ve halk müziği, Türk operasının temelini oluşturan önemli unsurlardır.

Tanzimat hareketinin başlangıcında, Batı tarzının Türk müziğine etkisinin III. Selim dönemiyle başladığı söylenebilir. Ancak Osmanlı'nın Batı müziğiyle tanışması, 16. yüzyılda şehzade sünnet düğünlerinde veya Kanuni Sultan Süleyman döneminde yurt dışından gelen bale ve bale-pantomim gösterileriyle gerçekleşmiştir.⁵ III. Selim, sarayda opera dinlemesiyle Batı müziğine olan ilgisini gösteren bir padişahı ve müziğin köklü değişiminin sembolü haline geldi. III. Selim dönemi, geleneksel müzik anlayışından kısmi bir kopuş ve yenilikler aranan bir dönem olarak kabul edilir.⁶

1839 yılında Galatasaray'da Venedikli Goustinioni'nin kurduğu tiyatro binasında operetler ve opera parçalarının sahnelenmesi, halkın bu tür müziği öğrenmesine katkı sağlamıştır, ancak bu etkinliklere katılanlar genellikle İstanbul'un elit tabakasına aitti. Bu, yeni bir popüler kültürün oluşturulmasına katkıda bulunmuş olsa da halka açık bir yerde gerçekleşmediği için sınırlı bir etki yaratmıştır. Aynı Beyoğlu'nda Sultan Abdülmecit'in desteklediği Naum'un 1841 ve 1843 yılları arasında Bosko tiyatrosunda Donizetti'nin eserlerinin de bulunduğu repertuvarla opera performansları düzenlediği görülmüştür. 1870 yılına kadar kesintilere uğramış olsa da, bu tür etkinlikler İstanbul merkezli bir opera hareketinin gelişmesine katkı sağlamıştır.⁷

Modernleşme çabaları, özellikle 19. yüzyılın ortalarında ivme kazanmış ve bu dönüşümde İtalyan opera sanatı büyük bir ilham kaynağı olmuş, aynı zamanda bu alandaki yetenekleriyle tanınmış İtalyan eğitimcilerden önemli ölçüde yararlanılmıştır. Bu dönemdeki önemli bir kilometre taşı, Tanzimat döneminden yedi yıl sonra gerçekleşmiştir; ünlü İtalyan besteci Giuseppe Verdi'nin (1813-1901) 1846 yılında İtalyan bir opera topluluğu tarafından Beyoğlu'nda sahnelenen "Ernani" operasıdır. Yapılan araştırmalar, Verdi'nin operalarının, 1846-77 yılları arasında İtalya'da dünya prömiyerlerinin ardından bir veya birkaç yıl içinde İstanbul'da sahnelendiğini kesin bir şekilde doğrulamıştır.⁸

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda operetler oldukça popüler hale gelmişti. Ancak bu operetler, doğu ve batı müziği arasında bir denge arayışı içindeydi. Operetler çoksesliydi, fakat melodik temalar genellikle klasik Türk müziği öğelerinden esinleniyordu. Ünlü operet bestecisi Dikran Çuhacıyan'ın "Lelebeci Horhor Ağa" opereti öne çıkmış, ayrıca, Türk operetinin öncü bestecilerinden biri olan Haydar Bey'in librettosunu Ahmed Midhat Efendi'nin yazdığı eserleri de dikkat çekmiştir. Bu dönemde, azınlıkların oluşturduğu opera toplulukları da etkili bir rol oynamıştır. Güllü Agop, Küçük İsmail ve Mınakyan gibi sanatçılar, bu alanda öne çıkan isimler arasındaydılar. İlk başlarda eserler genellikle Fransızca sahnelenirken, sanatçılar çoğunlukla Ermeni, Musevi ve Rum kökenliydi. Türkçe ilk opera ise 1840 yılında sahnelenmiştir ve dört yıl sonra şair-i azam Adülhak Hamid Bey'in babası Hayrullah Efendi tarafından yazılan ilk Türkçe libretto ile sahnelenmiştir. 1868'de Güllü Agop, Gedik Paşa Tiyatrosu'nda Telemaque operasını Türkçe olarak sahneye koydu ve bir yıl sonra aynı yerde Mustafa Fazıl Efendi tarafından bestelenen ilk Türk operası olan Fuzuli'nin "Leyla ile Mecnun" uyarlaması sahnelenmiştir.⁹

⁵ Aksoy, 1985, s.1214

⁶ Öztuna, 1987, s.95-96

⁷ age, 1985, s.1217

⁸ Altar, 1982, s.205

⁹ Özkişi, 2007, s.85

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, kültür ve sanat politikalarını büyük ölçüde Avrupa odaklı bir yaklaşımla belirlemiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, özellikle müzik alanında yetenekli gençler Avrupa'ya gönderilmiş ve Avrupa'da çoksesli müzik eğitimi almışlardır. Bu gençler, yurda döndüklerinde müzikteki bestecilik yönelimlerini, Avrupa'da edindikleri polifonik müzik deneyimleri doğrultusunda şekillendirmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin sahnelenen ilk operası olan "Özsoy" (1934), Türk Beşleri olarak bilinen bestecilerden Ahmed Adnan Saygun tarafından bestelenmiştir. Ayrıca, 1935-36 ders yılında Alman besteci Paul Hindemith ve ünlü tiyatro rejisörü Carl Ebert, Ankara'ya davet edilmişler ve yeni oluşturulan devlet konservatuarı için çalışmışlardır.

1949 yılında Ankara Devlet Opera ve Balesi ile birlikte İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nin kurulmasıyla birlikte opera, Türkiye'de kurumsal bir kimlik kazanmıştır.¹⁰ 1930 yılında Gülhane Parkı'ndaki Alay Köşkü'nde "Opera Cemiyeti" kurulmuş, Ankara Devlet Konservatuarı'nda Carl Ebert'in öğrencilere verdiği eğitim, uluslararası opera literatüründen örneklerle başlamış ve Wolfgang Amadeus Mozart'ın "Bastien und Bastienne" operası gibi eserlerle devam etmiştir.¹¹

Mustafa Kemal Atatürk, özellikle opera sanatına büyük bir ilgi göstermiş ve bu alanda önemli adımlar atmıştır. İlk üç Türk operasının konu seçimleri ve libretto hazırlıkları, doğrudan Atatürk'ün denetiminde gerçekleşmiştir. Bu üç opera, kısa bir süre içinde hazırlanmış ve şu isimlerle bestelenmiştir: "Özsoy" ve Taş Bebek (Ahmet Adnan Saygun), "Bayönder" (Necil Kazım Akses). Libretto metinleri, dönemin tanınmış sanat yazarlarından Münir Hayri Eğeli tarafından, içinde buldukları dönemi yansıtan şiirsel bir dil kullanılarak yazılmış ve Atatürk'ün gözden geçirmesi ve direktifleriyle desteklenmiştir. Bu ilk üç Türk opera eseri, Atatürk'ün insan sevgisi, barış ve kardeşlik ideallerini yansıtmış ve bu değerlerin insanlığın kurtuluşu için ne kadar önemli olduğunu sembolize etmiştir. Özellikle "Özsoy" operası, 1934 yılında Türkiye'yi resmi olarak ziyaret eden İran'ın o dönemki devlet başkanı Rıza Şah Pehlevî için Ankara'da sahnelenmiştir (19 Haziran 1934). Diğer iki opera, "Taş Bebek" ve "Bayönder," Atatürk'ün Ankara'ya ilk gelişinin 15. yıl dönemi vesilesiyle, 27 Aralık 1934 tarihinde Ankara Halkevi'nde prömiyerlerini yapmışlardır.¹² Bu sayede opera sanatı, Türkiye'de daha geniş kitlelere ulaşma fırsatı bulmuş ve kültürel bir zenginlik olarak yerini sağlamlaştırmıştır.

Türk operası, kökenlerini Batı operasından alan ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet dönemine kadar uzanan zengin bir müzik geleneğidir. Batılı tarzda müzik eğitimi ve sahne sanatlarının gelişimi, Türk operasının temellerini atmış ve önemli bestecilerin eserlerinin sahnelenmesine olanak tanımıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden itibaren başlayan bu süreç, Cumhuriyet döneminde daha da hız kazanmış ve opera sanatı Türkiye'de yaygınlaşmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde atılan adımlar ve kurulan eğitim kurumları, Türk operasının gelişimine büyük katkı sağlamış ve bu sanat dalının ulusal ve uluslararası düzeyde tanınmasına imkan vermiştir. Opera sanatı, Türkiye'nin kültürel zenginliğinin bir yansıması olarak bugün hala önemini korumakta ve sanatseverlerle buluşmaya devam etmektedir.

2. Cumhuriyet Döneminde Kültür ve Sanat Politikaları

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yılları, ülkenin kültür ve sanat politikalarının köklü bir dönüşüm geçirdiği bir evreyi ifade etmiştir. Bu dönemde, yeni kurulan cumhuriyetin temel hedeflerinden biri, Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneksel ve dini etkilerinden uzaklaşarak modern ve Batılı bir kimlik kazanmak olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'nin alfabe değişikliği ve Latin alfabesine geçişi, okuryazarlık oranını artırarak kültürel bir birlikteliği teşvik etmiş, aynı zamanda eğitim sistemi Batı tarzında reforme edilerek bilimsel ve laik bir eğitim modeli benimsemiştir. Sanat ve edebiyat alanında da dönemin etkisi görülmüştür. "Millî Edebiyat" akımı, Türk kültürünü ve milli değerleri vurgulayarak yeni bir edebiyat anlayışının temellerini atmıştır. Ünlü yazarlar ve şairler, milli temalara odaklanarak Türk edebiyatına yeni bir soluk getirmişlerdir. Ayrıca, Türk sanatı ve kültürünün desteklenmesi için çeşitli illerde kültürel

¹⁰ age, 2007, 85

¹¹ Alaner, 2002, s.35-36

¹² Altar, 1982, s.280

etkinlikler ve festivaller düzenlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yılları, ülkenin kültür ve sanat politikalarının yeniden şekillendiği ve Batılılaşma, laiklik, eğitim reformları ve sanatın kamusal alanda teşvik edilmesi gibi önemli unsurların öne çıktığı bir dönemi yansıtmaktadır. Bu politikalar, Türkiye'nin modern kimliğini inşa etmesine ve kültürel dönüşümünü tamamlamasına katkı sağlamıştır.

Erken Cumhuriyet döneminde, müzik politikasının odaklandığı temel konu, milli bir müzik kimliği oluşturmaktır. Bu dönemde, Batı medeniyetinin müziğini benimsemek ve onun öğretilerini uygulamak net bir hedef olarak belirlenmişti. Ancak, asıl zorluk milli müziğin kaynağını tanımlamakta yaşanıyordu. Osmanlı müziği, kozmopolit bir kimlikle milli bir kimliğin başarılı bir şekilde bir araya geldiği karma bir müzik türünü temsil ediyordu. Bu durum, yeni yönetimin Batılılaşma hedefleriyle tamamen uyumsuzdu. Bu nedenle, Osmanlı kimliğini geride bırakarak yeni bir milli kimlik oluşturma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. İşte bu aşamada, Ziya Gökalp'in sosyolojik yaklaşımı önem kazanmıştır. Cumhuriyet'in müzik politikası, temelde Gökalp'in müzikte Türkçülük programına dayanıyordu.¹³ Bu müzik politikası, Cumhuriyet dönemi Türk müziğinin temellerini atmada etkili olmuştur. Batı müziği eğitimi ve Batı tarzı bestecilik bu dönemde teşvik edildi ve geliştirildi. Ancak, bu politika aynı zamanda Türk müziği içindeki geçmişin ve geleneksel kimliğin reddedilmesi anlamına geldi ve tartışmalara yol açmıştır. Bu dönemin müzik politikaları, Türk müziğinin gelecekteki yönünü belirlemede önemli bir rol oynamıştır ve hala müzik alanındaki farklı bakış açılarıyla tartışmaların bir parçasını oluşturmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında müzik sahnesindeki bu dönüşümler, Batılılaşma çabaları ve ulusal kimlik oluşturma sürecinin bir yansımasıdır.

Cumhuriyet döneminde sanata verilen bu ayrıcalıklı önem, Türkiye'nin genel modernleşme süreci ve toplumsal dönüşümü ile yakından bağlantılıdır. Cumhuriyetin ilanından sonra, sanat alanında Batı tarzı eğitim kurumları olan konservatuvarlar ve sanat akademileri kurulmuştur. Bu kurumlar, resim, müzik, heykel gibi sanat dallarında yetenekli sanatçılar yetiştirmek amacıyla açılmıştır. Bu sayede Türk sanatçılar, uluslararası standartlarda eğitim alarak uluslararası arenada tanınabilir hale gelmiştir.

Bu dönemdeki sanat politikaları sadece eğitim kurumlarıyla sınırlı kalmamıştır. Aynı zamanda müzik, tiyatro ve opera gibi sanat dalları da büyük bir önem kazanmıştır. "Bu süreçte: Mızıkai-i Humayun tüm kadrosu ile beraber Ankara'ya taşınmış ve 2021 sayılı yasa ile Cumhurbaşkanlığı'na bağlı bir orkestra haline dönüştürülmüştür. 1936 yılında 4701 sayılı yasa ile "Riyaseti Cumhuriyet Filarmoni Orkestrası" kurulmuş, 1957 yılından itibaren 6940 sayılı yasa ile aynı orkestra "Riyaseti Cumhuriyet Senfoni Orkestrası" adını almıştır. 1947 yılında İstanbul'da kurulan ilk bale okulu, sonradan 1950 yılında Ankara Devlet Konservatuvarı'na bağlanmıştır. 1930 yılında Gülhane Parkı'nın Alay Köşkü'nde ilk "Opera Cemiyeti" kurulmuştur. 1936 yılında dünyaca ünlü yönetmen Carl Ebert'in Türkiye'ye gelmesiyle beraber, Ankara Devlet Konservatuvarı'nda Tiyatro Bölümü ve Opera Bölümü kurulmuştur. Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü: 1934 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü adıyla kurulmuştur.¹⁴

Cumhuriyet Dönemi'nde sanat sadece bir eğlence aracı olarak değil, aynı zamanda toplumun milli ruhunu ve bilincini güçlendirmek için bir araç olarak görülmüştür. Sanatın toplumsal dönüşümdeki rolü vurgulanmış ve sanatçılar, toplumu yönlendiren figürler olarak kabul edilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, sanata özel bir ilgi göstermiş ve sanatın toplumsal gelişimdeki önemini vurgulamıştır. Müziği özellikle önemsemiş ve "bir toplumun oluşmasında ve yönlendirilmesinde en temel etkenlerden biri" olarak görmüştür.

3. Ulusal Kimlik İnşasında Müzik ve Operanın Rolü

Ulus kavramı, çok çeşitli bileşenleri içeren ve farklı boyutlara sahip karmaşık bir olgudur. Tarihsel olarak, ulus kavramının oluşumu özellikle Batı'da toplumsal ve siyasal değişim dönemlerine dayandırılır. Avrupa'da feodal sistemin çöküşüyle birlikte, siyasal, ekonomik ve toplumsal ilişkiler yeniden şekillendirildi

¹³ Ayas, 2016, s.136

¹⁴ Alaner, 2002, s.35

ve bireyler ortak bağlılıklar etrafında birleşerek ulusal kimliğin oluşturulmasına katkı sağladılar. Merkezi devletlerin kurulmasıyla birlikte, ortak bir kamu kültürü geliştirildi ve tüm bireyler için geçerli olan ortak yasal haklar ve görevler, ulus olgusunun inşasına katkıda bulundu.

Ulus, bir grup insanın kendini dil, din, tarih, soy, coğrafi konum gibi unsurların biri, birkaçı veya tümü üzerinden tanımladığı siyasi ve kültürel bir birimdir. Bu, sosyal bir inşa sürecidir ve devletle özdeş değildir. Ancak ulusal kimliği tanımlayan önemli kavramlardan biri, kendi kimliklerini tanımlama hakkına sahip grupların ulus olarak kabul edilmesi ilkesidir.¹⁵ Leca'ya göre, ulus, aynı ekolojik alanda bulunan kültürel, ekonomik ve siyasi sistemlerin etkileşim süreçleri içinde "aşağı kültürlerin standartlaştırılmış, homojen ve merkezi iktidar tarafından desteklenen bir yüksek kültürle bütünleşmesi"dir.¹⁶

Smith'e göre ulusal kimlik, tarihi bir toprak veya ülke, ortak mitler ve tarihi bellek, kitlesel bir kamu kültürü, topluluğun tüm bireyleri için geçerli olan ortak yasal haklar ve görevler, topluluk bireylerinin ülke içinde serbest hareket etme yetisine sahip oldukları ortak bir ekonomi gibi özelliklere dayanır. Bu unsurlar, bir insan topluluğunun adı olan ulusu tanımlar. Smith'e göre, ulusal kimlik etnik kimlikten farklıdır ve toplumsal temellere dayalı olarak gelişen kültür, dil ve ulusal kimlik tasarımı çerçevesinde biçimlenen ulus-devlet yapısının bir sonucudur.¹⁷ Modern bir bakış açısıyla, ulusal kimliği tanımlayan özellikler daha esnek kültürel faktörlere dayanır ve katı kültürel unsurların yerine ortak kurallar ve değerler gibi unsurları içerir. Somut olmayan kültürel miras, folklor, dil, edebiyat, müzik, dans, oyunlar, mitoloji, ritüeller, gelenekler, el sanatları, mimari ve diğer sanat dallarını içerir ve topluluklara kimlik ve süreklilik duygusu kazandırır. Ayrıca, gösteri sanatları gibi müzik, dans ve tiyatro gibi unsurlar da bu somut olmayan kültürel mirasa katkıda bulunur.¹⁸ Kültürel hafızayı, ortak bir tarihsel bilgiye ve kültürel bilinçe sahip bir grup insanın geçmişi algılayarak güncel kimliklerini tanımladığı bir yöntem olarak tanımlayabiliriz. İnsanlar kendilerini bir kolektif hikayenin bir parçası olarak gördükçe ortak bir kültürel hafızaya sahiptirler. Kahramanlar, öyküler, değerler, büyük liderler ve yöneticiler kültürel hafızanın temel unsurlarıdır. Kültürel hafıza, manevi kültürel mirası oluşturur, şekillendirir ve korur. Ortak bir kültürel hafızayı paylaşmak ve ortak kültürel mirasa sahip çıkmak, kültürel kimliğin iki en önemli faktörüdür.¹⁹

Aktoprak'ın ifade ettiği gibi, ulusal kimlik oluşturma sürecinde önemli bir unsur, seçilen sembollerin, ritüellerin ve toplumsal uygulamaların rolüdür. Bayramlar, bayraklar, milli marşlar, haritalar, sanat eserleri gibi uygulamalar, ulusal kimliğin inşasında etkili olan araçlar olarak öne çıkar ve bu unsurlar aracılığıyla ulus bireyselleştirilir. Bu çerçevede, somut olmayan kültürel miras ve gösteri sanatları, ulusal kimliğin sembollerle temsil edilmesinde ve ulus kimliği oluşturulmasında önemli bir rol oynamıştır.²⁰

Sanat, bireylerin duygusal tepkilerini yansıttığı gibi toplumun kolektif bilincini de şekillendirebilir. Müzik her zaman entelektüel ve sosyo-politik çevresiyle dinamik bir etkileşim içinde yaratılmış ve algılanmıştır. Bu bağlamda, opera gibi büyük sahne sanatları, toplumsal etkileri açısından özellikle önemlidir. Ancak, bu etkiyi daha iyi anlamak için ulusal kimlik ve müzik arasındaki ilişkiye odaklanmak gerekmektedir. Kaygısız'a göre "ulusal müzik, bir ulusun tarihsel ve kültürel ilişkilerini içeren evrensel bir müzik olarak şekillenmiştir. Ulusal müzik, doğa, coğrafya, üretim, iklim, dil, din ve kültürel farklılıklar gibi özelliklere dayanan bir ulusa ait özellikleri yansıtan müziğin bir sonucudur. Yerel müzikten ilham alan besteciler, halk müziğinin özünü evrensel bir ifadeyle birleştirmişlerdir. Bu besteciler, halk müziğinin geleneksel biçimini çağın gelişimiyle uyumlu hale getirerek yeni müzikal biçimler oluşturmuşlardır. Bu sayede, ulusal kimliği sembolize eden bir müzik kültürü ortaya çıkmıştır."²¹

Müzikte ulusalcılık kavramı, 19. yüzyılın sonlarına doğru ve 20. yüzyılın başlarında gelişmeye başlamış ve müziğin bir ulusun kimliği, kültürü ve tarihi ile güçlü bir şekilde bağlantılı olduğu fikrini

¹⁵ Aktoprak, 2010, s.19

¹⁶ Leca, 1998, s.13

¹⁷ Smith, 2007, s.31-32

¹⁸ Basat, 2013, s.62-63, Oğuz, 2013, s.63, Özünel, 2013, s.23

¹⁹ Lajosi, 2008, s.65

²⁰ Aktoprak, 2010, s.24

²¹ Kaygısız, 2009, s.242

yansıtmıştır. Bu gelişimde önemli faktörlerden biri Romantizm dönemi olmuştur. Romantik dönemin müziği, duygusallık, vatanseverlik, doğa ve tarihi temalar gibi ulusal unsurları ön plana çıkarmış ve besteciler ulusal kimliklerini ifade etmek için yerel renkleri müziklerine dahil etmişlerdir. Ayrıca, 19. yüzyılın sonlarında yükselen milliyetçilik akımı da müziğin ulusal kimlik oluşturmada bir araç olarak kullanılmasını teşvik etmiştir. Folklor araştırmaları da bu dönemde önem kazanmış, birçok besteci kendi ülkelerinin halk müziğini araştırmış ve bu folklorik öğeleri çok sesli müziklerine entegre etmiştir. Bununla birlikte, ulusal okulların oluşumu da müzikte ulusalcılığın gelişiminde etkili olmuştur. Birçok ülke, kendi ulusal müzik okullarını kurmuş ve yerel bestecilerin yetişmesine destek olmuştur. Aynı zamanda, ulusal temalara dayalı eserler yazmak da yaygın hale gelmiş ve bu eserler ulusal kimliklerin sembolik ifadesi olarak kabul edilmiştir. Bazı ülkeler devlet desteği ile ulusal müziği desteklemiş, ulusal orkestralar, korolar ve müzik okulları kurmuştur. Bu da yerel müziğin ve bestecilerin tanıtımına katkıda bulunmuş ve müzikte ulusalcılığın güçlenmesine yol açmıştır. Müzikte ulusalcılık, bu faktörlerin bir araya gelmesiyle gelişmiş ve bir ulusun kültürel kimliğini ifade etmek ve güçlendirmek için müziği etkili bir araç olarak kullanma fikrini ortaya çıkarmıştır.

Müzik, farklı ulusal kimliklerin, kültürlerin ve tarihsel temaların ifade edildiği güçlü bir sanat formudur. Örneğin, Ludwig van Beethoven'ın 9. Senfoni'si, Alman romantizmini ve evrensel insan kardeşliğini yansıtan bir eser olarak kabul edilir. Antonín Dvořák'ın "Yeni Dünya Senfonisi," Amerika'da yaşayan Çek göçmenlerin deneyimlerini ve Amerikan ulusal kimliğini yansıtır. Pyotr İlyiç Çaykovski'nin "Nutcracker Suite"i, Rus halk kültürünü ve danslarını içeren bir bale olarak Rusya'nın ulusal kimliğini temsil ederken, Franz Liszt'in "Macar Rapsodileri," Macaristan'ın tarihini ve geleneksel müziğini işler. Bu eserler ulusal kimlikleri, kültürleri ve tarihi anlatarak müziğin toplumsal önemini vurgular.

Opera sanatı da bir ulusun kültürel kimliğini ve tarihini ifade etmek için güçlü bir araç olmuştur. Opera, bir ülkenin resmi dili veya kültürel olarak önemli bir dilde yazılan ve söylenen metinleri içerir. Bu, yerel kültürün değerlerini ve hikayelerini yansıtmaya potansiyeli sunar. Ayrıca, opera eserleri tarih ve mitolojiyi sahneye taşıyabilir ve bir ulusun geçmişini ve kahramanlarını kutlamak veya hatırlatmak için kullanılabilir. Opera bestecileri, ulusal kimliği vurgulamak için yerel folklor, geleneksel müzik ve ezgileri eserlerine dahil edebilirler. Opera sahnesi aynı zamanda politik ve toplumsal mesajların iletilmesi için bir platform olarak kullanılabilir. Operalar, bir ulusun özgürlüğünü, bağımsızlığını veya zorluklarını anlatabilirler ve bu tür eserler, ulusal direnişi ve dayanışmayı kutlamak için kullanılabilirler.

Bununla birlikte, 19. yüzyıl operası'nın bir şekilde siyasetle ve özellikle ulus inşa hareketleriyle ilişkilendirildiği birçok örnek sunmaktadır. Bu eserler, ulusal kahramanların ve tarihi olayların sahnede canlandırılmasıyla ulusal kimliği yücelten bir işleve sahiptir. Opera, ulusal klasiklerin yaratılmasında etkili olur. Bu operalar, o ülkenin kültürel mirasının önemli bir parçası haline gelir. Örneğin, Rus besteci Pyotr İlyiç Çaykovski'nin "Eugene Onegin" veya Çek besteci Bedřich Smetana'nın "The Bartered Bride" gibi operaları, ulusal repertuarın vazgeçilmez eserleri haline gelmiştir. Opera, ulusal dillerin yüceltilmesine katkıda bulunabilir. Özellikle döneminde Fransız operası, Fransız kültürünün ve dillerinin uluslararası arenada tanıtılmasına yardımcı olmuştur. Aynı şekilde, İtalyan operası da İtalyanca'nın yayılmasına ve İtalyan kültürünün tanıtılmasına katkıda bulunmuştur.

19. yüzyılın sonlarına doğru, özellikle opera buffa gibi birçok eserde, halk kültürünün unsurları, köy yaşamı ve pastoral manzaralar gibi yerel öğeler, "Volkstümlichkeit" olarak adlandırılan bir kavramla ifade edilmeye başlandı. Bu eserlerde, köylü karakterlerinin farklı yerel özellikleri ve diğer karakterler için kullanılan genel bir müzik dilinin, toplumsal kimliği sınıf yerine ulus olarak tanımladığı bir yatay bakış açısını yansıttığı görülüyordu. Folklor ve dil, bir topluluğun veya ulusun dikey olarak tanımlandığı ve tanındığı bir noktada kültürel değer kazanmaya başladı. Bu durum, genel olarak milli kültürün artmasına katkı sağladı çünkü bu, yeni oluşan kamusal alanın temel bir meselesi haline geldi ve politik söylemin tekrar tekrar ele aldığı bir konu haline geldi. İlk zamanlarda aristokratik bir eğlence olan opera, kültürel milliyetçiliğin başlıca bir ifadesi haline geldi. Bu konuda önemli faktörlerden biri romantik müziğin yüceltilmesiydi.

Diğer bir faktör ise Friedrich Schiller ve daha sonra Victor Hugo'nun eserleri aracılığıyla tiyatro pratiği içinde öne çıkan bir politik ideolojinin varlığıdır: Meşru bir devletin Tanrı, bir hanedan veya imparatorluk egemenliği yerine "halk" üzerine kurulması gerektiğini savunmuşlardır. Opera ve müzikal tiyatro genel olarak, kültürel ve politik bir özgörüşün etkili bir biçimde kamusal yayılmasına katkıda bulunmuştur. Yeni doğan milli opera türü, başlangıcından itibaren milli bir "lieu de mémoire"nin (hafıza yeri) statüsünü elde etmiştir".²²

Bununla birlikte, 19. yüzyıla kadar opera performansları genellikle aristokratik saray tiyatrolarında sunulmuştur, bu nedenle sadece çok dar bir sosyal sınıf opera izleme fırsatına sahip olmuştur. Ancak 19. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa genelinde halka açık opera binaları inşa edilmeye başlanmıştır. Bu yeni opera binaları, daha büyük bir izleyici kitlesini ağırlayacak kapasiteye sahip olmuş ve bu izleyici kitlesi daha çeşitli sosyal sınıflardan insanları içermiştir. Yani, geçmişte sadece aristokratlar opera izleyebiliyorken, 19. yüzyılın ilerleyen dönemlerinde orta sınıf ve alt sınıf insanlar da opera izlemeye başlayabilmişlerdi. Bu, toplumsal bir katman farkı gözetmeksizin insanların aynı ortamda buluşabileceği bir deneyim sunmuş ve bu da topluluk bilincini artırıcı bir etki yaratmıştır. Operaların sahnelediği hikayeler, izleyicilerin kültürel ve tarihsel hafızalarına göndermelerde bulunmuştur. Genellikle herkes tarafından bilinen bu hikayeler ve temalar ve izleyiciler arasında bir tür ulusal hafıza birliği oluşturuyordu. Operalar, ulusal temaları canlandırarak ve ulusal hafızayı yeniden sunarak, toplumun tarih bilincini güçlendirmede önemli bir rol oynamışlardır.

Opera, 19. yüzyıl ulusal müziği ve ulusal kimlik inşası açısından büyük bir öneme sahiptir. Bohlman'a göre, şarkı söyleme kültürü ve opera ulusal müziğin ve ulusal kimliğin yayılmasına katkı sağlamaktadır. Bohlman, epik şarkılar ve baladların proto-milliyetçi türler olduğunu belirtirken, opera eserlerinin ulusal kimliği güçlendirmek için kullanılan önemli bir araç olduğunu vurgular. Epik, "proto-milletin hikayesi"dir ve "ulusal kahramanlığı harekete geçiren bireyin eylemleri ve liderliği, ulusun olgunluğuna metafor sağlar".²³

Assmann, her kültürün hem sosyal hem de zaman açısından bağlayıcı yapılar geliştirdiğini ifade etmektedir. Bu bağlayıcı yapılar, bireyleri bir araya getirir, çünkü ortak sembolik anlam aralığı yaratarak kolektif bilinci artırır. Bireyler, kimliklerini biz zamiriyle ifade edebilirler çünkü her üye, ortak bilgi ve kolektif öz-imeleme/öz-benimseme bağlayıcı yapıları aracılığıyla diğerine bağlanır. Bu bağlayıcı yapılar, bir yandan ortak kabul görmüş paylaşılan kurallar ve değerlere, diğer yandan ortak anılara dayandığı için gelişir. Toplumlar, hatırlama kültürünü ve uygulamasını geliştirerek, yüzyıllar boyunca kendilerini tanımlar ve kimliklerini sürdürürler.²⁴ Opera da bu bağlayıcı yapıları güçlendiren bir rol oynamış, ortak anılar, değerler ve paylaşılan kurallar aracılığıyla insanları bir araya getirmiştir. Opera, toplumların kimliklerini ve kültürel miraslarını korumada kritik bir rol oynamıştır. Tüm bu nedenlerle, opera sanatı ulusal kimlik oluşturma süreçlerinde, ulusal temaların işlenmesinde ve ulusal kültürün yüceltilmesinde önemli bir araç olarak kabul edilir. Opera, kültürel mirasın ve ulusal değerlerin korunmasında ve sembolizasyonunda etkili bir rol oynamıştır. Bu sanat formu, toplumları bir araya getirerek, ulusal kimlikleri güçlendirmiştir.

4. Cumhuriyet Dönemi Türk Operalarında Ulusal Temalar

Ulusal operaları sadece müziğe odaklanarak anlamak yetersizdir. Bu operalar, dönemin kültürel ve toplumsal pratiklerinin ürünleri olarak ortaya çıkmış sanatsal ifadelerdir. Aslında, bu eserler, halkın tarih bilincini, akademik tarih kitaplarından daha etkili bir şekilde şekillendirmiştir. Ulusal opera olarak kabul edilen çoğu eser, ulusal mitoloji ile 19. yüzyıl siyasi ideolojisinin karışımıdır.²⁵

Türkiye'nin ulusal kimlik oluşturma süreci, ekonomik, idari, eğitsel ve kültürel bileşenleri içerir ve eğitim alanı bu süreçte önemli bir rol oynamıştır. Devlet, ulusal kimliğin oluşturulması ve korunması amacıyla eğitim alanında önemli çaba sarf etmiştir. Bu çabalar, bayramlar, resmi geçitler, mitingler, müzik,

²² Lajosi, 2008, s.52-53

²³ Bohlman, 2004, s.37

²⁴ Assmann 2001, s.16-19

²⁵ Lajosi, 2008, s.59

tiyatro ve sanatsal projeler gibi kültürel etkinlikler aracılığıyla ulusal kimliği vurgulamayı hedeflemiştir.²⁶ Bu çerçevede Cumhuriyet döneminde opera ve tiyatro eserleri, Türk değerlerini ve tarihini kutlama amacı taşımıştır. Ayrıca, müzik ve opera eğitimi ulusal kimliği güçlendirmiştir. Türk besteciler, ulusal kimliği yansıtan müzikler oluşturarak Türk kültürünü vurgulamışlardır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Atatürk tarafından belirlenen konuları işleyen operalar sipariş edilmiştir. Bu operalar, genç kuşak bestecilere verilmiş ve her biri bir perdeden oluşmuştur. "Ülkü Yolu" adlı opera, Ulvi Cemal Erkin, "Bayönder" Necil Kazım Akses, "Özsoy" ve "Taşbebek" ise Ahmet Adnan Saygun tarafından bestelenmiştir. Tüm bu operaların librettoları Münir Hayri Egeli tarafından yazılmış ve Atatürk, bu librettoları incelemiş ve üzerinde bazı değişiklikler yapmıştır. Bu üç eser, Cumhuriyet devrimlerini yansıtmak amacıyla oluşturulmuştur. "Bayönder," Mustafa Kemal'i, "Taşbebek" yeni bir neslin yetiştirilmesini, "Ülkü Yolu" ise devrimlerin amaçlarını konu edinmiştir. "Taşbebek," 27 Aralık 1934 tarihinde Ahmet Adnan Saygun yönetimindeki Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası eşliğinde, Atatürk'ün katılımıyla Ankara Halkevi binasında sahnelenmiştir. Necil Kazım Akses, "Bayönder" operasının bir kısmını yetiştirebilmişken, Ulvi Cemal Erkin ise zaman kısıtlılığı nedeniyle "Ülkü Yolu"nu besteleyememiştir.²⁷

Atatürk'ün opera siparişleri, Türk müziğinin evrimini ve ulusal kimlik oluşturulmasını teşvik eden önemli bir adım olarak kabul edilir. Ahmet Adnan Saygun'un "Özsoy" operası, Türk müziğinin 20. yüzyıldaki önemli eserlerinden biridir ve Türk tarihinin önemli bir dönemini ele alır. Bu operanın ilginç bir tarihi bağlama sahip olması, Türk operası için bir kilometre taşı olarak kabul edilmesine neden olur.

"Atatürk'ün isteği üzerine bestelenen 'Özsoy' operası, İranlı şair Firdevsi'nin 'Şahname' adlı eserinden esinlenerek Münir Hayri Egeli tarafından yazılan libretto ile 19 Haziran 1934 tarihinde Ankara Halkevi'nde Ahmet Adnan Saygun tarafından sahnelenmiştir. Operanın temel hikayesi, Tanrılar tarafından sonsuza dek ayrı düşürülen ancak sonunda yeniden bir araya gelen Tur ve İraç karakterleri etrafında şekillenir. Bu karakterler, Türkler ve İranlıları sembolize ederler ve operada yeniden birleşmeleri anlatılır²⁸ 'Özsoy Destanı Operası'nın üç perdelik librettosu, benzerlikler taşıyan Türk ve İran mitolojilerine dayanır ve Türk-İran tarihini birleştiren mitolojinin operaya kaynaklık etmesi büyük bir öneme sahiptir. Bu eserde Türk ve İran ulusları arasındaki ilişkinin, bir soyun iki kardeş ulusu olarak temsil edilmesine büyük bir önem verilir. Operanın temel konusu, İran Şahı Firdevsi'nin 'Şahname' eserindeki 'Feridun Efsanesi'nden esinlenmiştir.²⁹ "Mustafa Kemal Atatürk'ün, özellikle "Öz Soy" operası üzerinde gösterdiği olağanüstü hassasiyet, Türk ve İran halklarının karşılıklı olarak birbirlerine yakınlaşmalarını sembolize edecek bir sanat eserinin, bir Türk bestecisi tarafından yaratılma idealinden ilham almaktadır. Bu opera, Atatürk'ün vizyonu doğrultusunda, Türk ve İran ulusları arasındaki yakınlığın, iki kardeş ulusun ortak ideali olarak temsil edilmesini amaçlamaktadır.³⁰

Operanın ilginç bir yönü, Türk tarihini ve modern Türkiye'yi temsil eden bir karakter olan Aysım'ın rolüdür. Semiha Berksoy tarafından canlandırılan Aysım, sahnede önce Anadolu kıyafetleriyle, ardından modern Türkiye'yi yansıtan giysiler içinde görülür. Operanın final sahnesinde, 23 Temmuz 1924 tarihinde Lozan Antlaşması'nın imzalandığını ve Türkiye'nin kurtulduğunu duyurarak sevinçli bir şarkı söyler. Bu sahne, Türkiye'nin Cumhuriyet döneminin başlangıcını kutlayan bir vurgudur. Operanın yapısal özellikleri ise ele alınması gereken önemli bir konudur. Saygun, eserde fazla diyalog ve tiyatral sahnelerin bulunduğu farkındadır ve onu "musikili sahne eseri" olarak nitelendirir. Operanın bu yapısal özellikleri, dönemin müzik anlayışının ötesine geçerek daha çok bir müzikal tiyatro eseri gibi algılanmasına neden olur.³¹

²⁶ Smith, 2002, s.176

²⁷ Aracı, 2001, s.81

²⁸ age, 2001, s.118

²⁹ Tamer, 2002, s.55

³⁰ Altar, 1985, s.280-281

³¹ Aracı, 2001, s.118

Saygun'un, yazılı çalışmalarında ve söylemlerinde müzikle özdeşleştirdiği gelenek, milliyet, ulus rengi gibi ulusalcılığa vurgu yapan kavramlar üzerinde çok durduğu görülür. Kendisi bu kavramları sadece Türkiye'deki çoksesli müzik için değil, uluslararası çoksesli müzik çerçevesinde bir ulusalcılık anlayışı için de kullanır.³² Eserlerinde Türk kültürüne ve makamsal müziğe derin bir bağlılık göstermiştir. Müzik dili açısından, bestecinin kişisel sentezi, eserlerinin genelinde Anadolu'nun özünden gelen makamsal ve armonik ifadeleri içerir. Özellikle "Özsoy Destanı Operası"nın ilk perdesinde, yakarış korosunun dua sahnesi ve şenliklerde kullanılan müzik, Anadolu motiflerine dayanır. İkinci perdenin büyük bir kısmı ise pentatonik yapının ağır bastığı motiflerle yazılmıştır. Besteci, eserin tüm bölümlerinde solistlerin ve koro üyelerinin rahatlıkla söyleyebilecekleri tonal bir yazımı tercih etmiştir. Ahmet Adnan Saygun'un eserlerindeki bu derin Türk müziği etkisi, onun milli kültüre olan bağlılığını ve müziğin ruhunu yansıtan önemli bir özelliktir. Bu özellikler, Saygun'un eserlerinin Türk müziği mirasıyla uyum içinde olduğunu ve Türk kültürünü yücelten bir müziğin temsilcisi olduğunu gösterir.³³ Sonuç olarak, Ahmet Adnan Saygun'un "Özsoy" operası, Türk müziğinin ulusal ve tarihsel bağlamını ele alan önemli bir eserdir. Operanın Atatürk'ün yönlendirmesi ve tarihsel önemi, Türk müziği için büyük bir anlam taşır. Bununla birlikte, eserin yapısal zorlukları, dönemin müzikal eğilimlerine ve Türk müziğinin evrimine dair önemli ipuçları sunar.

Ahmed Adnan Saygun, büyük opera türünde yazdığı Kerem operasını 3 Kasım 1952'de tamamladı. Bu operanın librettosu Prof. Dr. Salahattin Batu tarafından manzum olarak hazırlanmış ve eser 3 perde ve 8 sahneden oluşturulmuştur. Kerem operasının dünya prömiyeri, 22 Mart 1953 Pazar akşamı Ankara'da Büyük Tiyatro sahnesinde, Devlet Opera sanatçıları tarafından, bestecinin yönetiminde gerçekleştirilmiştir.³⁴ Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yıllarca ağızdan ağıza dolaşan ve yaygın bir aşk masalı olarak bilinen Kerem ile Aslı'nın hikayesi, Ahmed Adnan Saygun'un eseri aracılığıyla dünyevi bir aşktan ziyade ilahi bir aşka dönüşmüştür.³⁵ Bu nedenle, Kerem opera eseri, Türk operası türünde yazılmış ilk eser olma özelliğini taşıırken, halkın anlattığı masalın bilinen ayrıntılarından ziyade, Saygun ve Batu tarafından serbestçe oluşturulan üç aşamalı mistik bir aşkı anlatır. Opera eseri, halk masalından farklı bir şekilde üç ayrı doruk noktasında gelişir ve sonuçlanır. Opera eserindeki bu üçüncü doruk noktası, masalın sonundan tamamen farklıdır. Kerem'in Aslı'ya olan sevgisi, Aslı'nın Kerem'den uzaklaşması ve sonunda Kerem'in, ilahi aşkın sembolü olan Aslı'ya ulaşma arzusuyla adım attığı Gerçek Aşk'ın zorlu yolunda eriyip kaybolmasıyla son bulur.³⁶

Nevid Kodallı tarafından bestelenen 4 perdelik Gılgamesh operasının librettosu, Orhan Asena tarafından kaleme alınmıştır. Gılgamesh operasının Dünya prömiyeri ise 1964 yılında gerçekleşmiştir. Bu önemli eser, Cüneyt Gökçer'in rejisi ve besteci Nevid Kodallı'nın yöneticiliği altında Ankara Devlet Operası'nda sahnelenmiştir. Dr. Orhan Asena, Gılgamesh metninden esinlenerek, özellikle "Tanrılar ve İnsanlar" adlı piyesinden ilham alarak operanın librettosunu yazmıştır. Ayrıca, bu piyesin ilk sahnelenişindeki müzikleri de Nevid Kodallı tarafından bestelenmiştir. 1979 yılında ise yine Cüneyt Gökçer'in rejisi altında, Gürer Aykal'ın yöneticiliği ve bariton Ayhan Baran'ın konuk sanatçı olarak katılımıyla, Uluslararası VII. İstanbul Festivali kapsamında Atatürk Kültür Merkezi'nde sahnelenmiştir.³⁷ "Tanrılar ve İnsanlar" oyunu ve "Gılgamesh" operalarında, mitolojideki karakterlerin korunduğunu, ancak kahramanlık, otorite ve kader gibi temaların modern insanın mücadelesine uyarlandığını görmekteyiz. Bu eserlerde asıl vurgulanmak istenen, gerçeklik değil inandırıcılıktır. Gılgamesh'in doğa ve tanrılara karşı verdiği savaş, bu eserlerde günümüz insanının karşılaştığı zorluklarla özdeşleştirilir. Gılgamesh'in adı Sümer dilinde "her şeyi gören, bilen" anlamına gelir ve yazılı metinlere aktarılan ilk yazılı destandır. Bu destan, insanın doğa ve kültürel çevresindeki rolünü anlatan mitolojik öykülerden oluşur ve insanın ölümsüzlük arayışı ile yazgısına karşı verdiği mücadeleyi dile getirir. "Gılgamesh Destanı," insanlık tarihinde birçok eseri

³² Yöre, 2012, s.266

³³ Baltacan, 2006, s.27

³⁴ Altar, 1993 s.314

³⁵ age, 1993, s.250

³⁶ Yıldırım, 2011, s.104

³⁷ Atak, 2007, s.112

etkilemiş ve bu eserlerin yaratımında izleri bulunmaktadır. Bu destanın suya atılan taşın oluşturduğu halkalar gibi sanatsal yansımaları olduğu kabul edilmiştir.³⁸

Ahmet Adnan Saygun, Türk tarihi ve edebiyatındaki önemli eserlerden olan "Koroğlu destanını temel alarak ulusallaşma çizgisini sürdürmüştür. Koroğlu operası, 1971 yılında Yapı ve Kredi Bankası adına Vedat Nedim Tör'ün ricası üzerine Ahmet Adnan Saygun tarafından bestelenmiştir. "Koroğlu" operası, yerel bir konuyu ele alması açısından Saygun'un diğer operalarına benzerlik gösterir. Saygun, bu eserde Anadolu Halk Müziği temalarını kullanmış ve özellikle aşıklık geleneğinden etkilenmiştir. Hatta günümüzde, aşıkların bu efsaneyi anlatırken kullandığı Hüseyini makamına "Koroğlu" makamı da denir. Operanın konusu, on altıncı yüzyıl halk efsanesinin kahramanı Koroğlu'nun hayatını anlatır. Bu efsane, sadece Türkiye'de değil, aynı zamanda İran ve özellikle Azerbaycan gibi Türk Cumhuriyetleri'nde de bilinir. Hatta Azerbaycanlı besteci Üzeyir Hacıbeyov (1885-1948), 1936 yılında "Kyor-oglu" başlıklı bir opera bestelemiştir.³⁹ Atatürk'e ithaf edilen, 3 perde ve 8 sahneden oluşan büyük opera türündeki eserin librettosu Selahattin Batu'ya aittir. Opera, ilk kez 23 Haziran 1973 tarihinde Azeri orkestra şefi Niyazi Takizade tarafından İstanbul Devlet Operası tarafından sahnelenmiştir. Aydın Gün tarafından yönetilen opera, 25 Haziran 1973'te Açık hava Tiyatrosu'nda temsil edilmiştir. Bu opera, Kerem operası gibi etnik bir kaynaktan güç alır ve yalnızca Anadolu'nun değil, aynı zamanda Türk dünyası'nın köklü bir destanını yansıtanın önemini taşır.⁴⁰

"Özsoy", "Kerem", "Gılgamesh", ve "Koroğlu" gibi operalar, Türk konularına odaklanan ve Türk ulusal kimliğini vurgulayan önemli müzikal eserler arasında yer almaktadır. Bu operalar, Türk kültürünün ve tarihinin derinliklerine inerek ulusal kimliğin inşasına katkıda bulunurlar. "Kerem," operası Türk halkının köklü bir aşk masalını anlatır. "Özsoy" opera eseri, Türk ve İran mitolojilerini bir araya getirerek Türk-İran kardeşliğini vurgular. Eser, Türklerin ve İranlıların yeniden birleşmelerini konu alarak ulusal kimlik bağlarını güçlendirir. Kerem ile Aslı'nın ölümsüz sevgisi, Türk halkının duygusal derinliğini ve aşka verdiği önemi vurgular. Bu eser, Türk kültürünün duygusal boyutunu yansıtarak ulusal kimliği güçlendirir. "Gılgamesh" ve "Koroğlu" operaları, Türk mitolojisi ve efsanelerine odaklanır. "Gılgamesh," Mezopotamya mitolojisinden bir figürü ele alırken, "Koroğlu" Türk halk efsanelerinden birini işler. Görüldüğü üzere bu operalar, Türk mitolojisinin ve tarihinin zenginliğini yansıtarak Türk ulusal kimliğine vurgu yapar.

Sonuç

Bu makalede, Cumhuriyet dönemi Türk operalarının ulusal kimlik inşasındaki önemi ve gelişim süreci sosyo-kültürel bağlamda tarihsel bir perspektif ile incelenmiştir. Cumhuriyet dönemi, Türk toplumunun tarihsel bir dönüşüm yaşadığı ve modern bir ulus-devletin temellerinin atıldığı bir çağdır. Bu dönemde sanatın ve kültürün ulusal kimlik oluşturmadaki kritik rolü, Türk operasının ortaya çıkmasına ve gelişmesine yol açmıştır.

Türk operası, Batı operasının etkisi altında doğmuş ancak kısa sürede Türk kültürünün zengin mirası ile harmanlanarak kendine özgü bir kimlik kazanmıştır. Besteciler, geleneksel Türk müziği motiflerini modern müziğin formlarıyla birleştirerek hem geleneksel hem de çağdaş bir müziği sentezlemişlerdir. Bu müzikal sentez, Türk müziğinin evrimini ve ulusal kimliğin şekillenmesini yansıtmaktadır. Operaların sahnelenmesi sırasında kullanılan kostüm, dekor ve diğer görsel öğeler de Türk kültürünün izlerini taşımıştır. Türk operalarının libretto metinleri, Türk tarihini, kültürünü ve toplumsal meselelerini ele almıştır. Bu operalar, izleyicilere hem eğlence hem de düşündürücü deneyimler sunmuş ve Türk toplumunun içsel tartışmalarına ve dönüşümüne ayna tutarak ulusal kimliğin inşasına katkıda bulunmuştur. İşlenen temalar arasında Türk milletinin birlik ve beraberliği, bağımsızlık mücadelesi, modernizasyon ve ulusal değerlerin korunması gibi konular yer almıştır.

³⁸ Sev, 2020, s.79

³⁹ Yıldırım, 2011, s.119

⁴⁰ Atak, 2007, s.73

Mustafa Kemal Atatürk'ün opera sanatına gösterdiği ilgi ve destek, Türk operasının hızla gelişmesine yol açmıştır. Atatürk'ün önderliğinde sahnelenen ilk Türk operaları, Türkiye'nin ulusal ve evrensel değerlerini yansıtmış ve sanatın gücünü ulusal dönüşümün bir aracı olarak kullanmıştır. Bu operalar, Türk toplumunun modernleşme yolundaki adımlarını yansıtmış, ulusal kimlik inşasına katkı sağlamış ve Türk sanat müziğinin uluslararası alanda tanınmasına zemin hazırlamıştır. Türk operası hem müzikal hem de tematik açıdan Türk kültürünün zenginliklerini yansıtarak ulusal kimlik inşasında kritik bir rol oynamıştır. Türkiye'nin Cumhuriyet dönemindeki kültür ve sanat politikaları ile ulusal kimlik oluşturma süreci arasındaki ilişki oldukça derindir. Müzik ve opera gibi sanat formları, ulusal kimliğin ifadesi ve güçlendirilmesi için etkili birer araç olarak kullanılmıştır. Türkiye'nin ulusal kimliğinin inşası için sanat, bir araç olarak görülmüştür. Besteciler ve sanatçılar, Türk kültürünü ve tarihini yansıtan eserler üretmeye teşvik edilmiştir. Özellikle operalar, ulusal kahramanları ve tarihi olayları sahnede canlandırarak ulusal kimliği pekiştirmeye yardımcı olmuştur.

Ahmet Adnan Saygun tarafından bestelenen "Özsoy Operası," Türk-İran ilişkilerini derinlemesine ele alır ve Türkler ile İranlılar arasındaki bağları vurgular. Operanın yapısında, Türk ve İran mitolojilerine dayanan benzerlikler öne çıkarılarak, bu iki büyük kültür arasındaki ilişkilere dair sembolik bir anlam yaratılır. Saygun'un eseri, bu önemli tarihsel ve kültürel bağların ulusal kimlikteki rolünü vurgulayarak Türk operasının zengin mirasına katkı sağlar. "Kerem Operası," sadece dünyevi bir aşk hikayesi olarak değil, aynı zamanda ilahi bir aşkı anlatan mistik bir eser olarak öne çıkar. Anadolu'nun ünlü aşk hikayesi olan Kerem ile Aslı'nın hikayesi, operada derin bir şekilde işlenir ve bu eser, Türk operası türünde ulusal kimliğin derin köklerine iner. Aşkın evrensel ve manevi boyutları, operanın temelini oluşturur ve Türk kültürünün özgünlüğünü yansıtır. "Köroğlu Operası," on altıncı yüzyıl halk efsanesi kahramanı Köroğlu'nun yaşamını anlatır. Opera, Anadolu halk müziği temalarını içerir ve Köroğlu'nun destansı hikayesini anlatarak Türk kültürünün zenginliklerini vurgular. Köroğlu'nun cesareti ve halka olan bağlılığı, Türk ulusal kimliğinin güçlendirilmesine katkı sağlar. Nevid Kodallı tarafından bestelenen "Gılgamesh Operası," antik Sümer-Babil destanı olan Gılgamesh metninden ilham alır ve mitolojik bir öyküyü modern insanın mücadelesiyle özdeşleştirir. Gılgamesh'in doğa ve tanrılara karşı verdiği savaş, günümüz insanının karşılaştığı zorluklarla özdeşleştirilir. Bu eser, Türk operasının evrensel temaları Türk kültürü ile harmanlama yeteneğini yansıtarak ulusal kimliği güçlendirir.

Türk operaları, özellikle Türk ulusal kimliğinin inşası ve politik ideolojinin güçlendirilmesi amacıyla özel olarak üretilmiş sanatsal ifadelerdir. Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde, bu operalar Türkiye'nin toplumsal ve kültürel dönüşümünü desteklemek ve ulusal kimlik oluşturma sürecine katkı sağlamak amacıyla önemli bir rol oynamıştır. Bu operalar, Türk toplumunun tarihini ve değerlerini sahneye taşıyarak ulusal kimliği pekiştirmeyi hedeflemiş ve aynı zamanda politik ideolojinin temel unsurlarını vurgulayarak toplumun bu ideolojiye bağlılığını güçlendirmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda, bu operalar sadece sanatsal eserler olmanın ötesinde, toplumsal ve politik bir rol oynamış ve Türkiye'nin modernleşme sürecinde önemli bir araç olarak kabul edilmiştir. Atatürk'ün önderliğinde sahnelenen bu operalar, ulusal kimliğin inşası ve politik ideolojinin pekiştirilmesinde merkezi bir rol oynamış, Türk kültürünün ve tarihinin vurgulanmasına katkı sağlamıştır.

Sonuç olarak, bu operalar sadece Türk müziği ve kültürünün ulusal ve uluslararası düzeyde daha fazla takdir edilmesine katkı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Türk kültürünün zengin mirasının önemli bir parçasını oluşturmuştur. Bu operaların daha derinlemesine araştırılması ve daha geniş kitlelere tanıtılması, Türk kültürünün ulusal ve uluslararası düzeyde daha fazla tanınmasına ve takdir edilmesine katkıda bulunacaktır. Ayrıca, bu operaların korunması ve gelecek nesillere aktarılması, Türk kültürel mirasının devamlılığını sağlayacaktır. Bu operalar, sanatsal değerlerinin yanı sıra ulusal kimliğin önemli bir yansıması olarak da büyük bir öneme sahiptir ve bu nedenle değerleri ve önemleri her zaman vurgulanmalıdır.

Kaynakça

- Aktoprak, E. (2010). Devletler ve Ulusları. Birinci Baskı, Ankara: Tan.
- Aksoy, B. (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Musiki ve Batılılaşma. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, 5, 1212-1236.
- Alaner, B. (2002). İmparatorluk Dönemi'nden Cumhuriyet Türkiye'sine Çok Sesli Müzik Kurumlarının Öyküsü, Anadolu Sanat Dergisi, 15, 23-42.
- Altar, C. M. (1985). Atatürk'e Özgü Evrim Felsefesinin, Gelenek-Kültür Dinamizmine Katkısı. Erdem, 1 (2), 261-290. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/44677/554963>
- Altar, C. M. (1993). "Opera Tarihi IV" Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aracı, E. (2001). Ahmet Adnan Saygun, Doğu, Batı Arası Müzik Köprüsü, İstanbul: Yapı Kredi.
- Assmann, J. (2001). Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı. Hatırlama ve Politik Kimlik, Çev: Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı.
- Atak, P. (2007). Çağdaş Türk Bestecilerinin Operalarının İncelenmesi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ayas, O. G. (2016). Musiki İnkılabı ve Rus Modeli: Karşılaştırmalı Müzik Sosyolojisi Açısından Bir Tartışma. Bilig, (77), 131-155. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/48704/619705>
- Basat, E. M. (2013). Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Birlikte Koruyabilmek, Milli Folklor Dergisi, Yıl 25, Sayı 100.
- Baltacan, M. (2006). Ahmet Adnan Saygun'nun Özsoy Destanı Operasının İncelenmesi, Reji Çalışması ve Sahnelenmesi, Selçuk Üniversitesi SBE Sahne Sanatları Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Bohlman, P. (2004). The Music of European Nationalism, Santa Barbara CA etc.: ABC CLIO.
- Berg, B. L., & Lune, H. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Çev. Asım Arı, Konya: Eğitim.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel araştırma yöntemi (17. Baskı). Ankara: Nobel.
- Lajosi, K. K. (2008). Opera and nineteenth-century nation-building: the (re)sounding voice of nationalism. [Thesis, fully internal, Universiteit van Amsterdam].
- Leca, J. (1998). "Neden Söz Ediyoruz?", Uluslar ve Milliyetçilikler, Der.: Jean Leca, Çev.: Siren İdemen, İstanbul: Metis.
- Oğuz, Ö. M. (2013). Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir? (2. Basım), Ankara: Geleneksel.
- Neuman, W. L. (2012). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar III. Cilt (5. Basım). İstanbul: Yayın Odası.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), 323-343.
- Özkişi, Z., G. (2007). 20. Yüzyılda Opera; 20. Yüzyıl Modernizminin Operaya Etkileri ve Modernist / Postmodernist Estetik Bağlamında Opera, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Özünel, E. Ö. (2013). Yeni Miras'lar ve Uluslararası Sözleşmelerde Sürdürülebilir Kalkınma Stratejileri, Milli Folklor Dergisi, Yıl 25, Sayı 100.

- Sev, C. (2020). Nevit Kodallı'nın 'Gılgamesh' Adlı Operasının Dramaturjisi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik ve Sahne Sanatları Anabilim Dalı Müzik Bilimi Tezli Yüksek Lisans Programı, Ankara.
- Smith, A. D. (2002). Ulusların Etnik Kökeni, Ankara: Dost.
- Smith, A. D. (2007). Milli Kimlik. Çev.: Bahadır Sina Şener. Dördüncü Basım. İstanbul: İletişim.
- Tamer, A. (2002). Türkiye'de Opera Sanatının Yaygınlaşması Girişimlerinin Sorunları ve Uygulamalarına Eleştirel Bir Yaklaşım ve Alternatif Öneriler, Dokuz Eylül Üniversitesi. Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Yıldırım, P. (2011). Ahmed Adnan Saygun'un "Koroğlu operası"nın incelenmesi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı). Ankara: Seçkin.